

Högskolan Kristianstad

Institutionen för beteendevetenskap

C-uppsats i Specialpedagogik (41-60) 10 poäng

HT 2006

Att leva med dyslexi

Igår, idag och imorgon.

Författare: Charlotta H-Hasselblatt
Pia Karlsson

Handledare: Lisbeth Ohlsson

Innehåll

1	INLEDNING	1
	1.1 Bakgrund	2
	1.2 Syfte	3
	1.3 Problemformulering	3
	1.4 Arbetets uppläggnig	3
	1.5 Sökvägar	3
2	LITTERATURGENOMGÅNG	4
	2.1 Skriftspråket i ett historiskt perspektiv	4
	2.2 Läs- och skrivsvårigheter och dyslexi i ett historiskt perspektiv	5
	2.3 Tidigare forskning i läs- och skrivsvårigheter och dyslexi	6
	2.4 Dyslektikerns självbild	7
	2.5 Skräckens hus- biblioteket	9
	2.6 Att leva med sina svårigheter	9
	2.7 Diagnos som vapen	11
3	METOD	12
	3.1 Metodbeskrivning	12
	3.2 Reliabilitet och validitet	13
	3.3 Etiska övervägande	14
	3.4 Urval	15
	3.5 Genomförande	15
	3.6 Metodkritik	16
4	RESULTATREDOVISNING	18
	4.13 Resultat analys	25
5	DISKUSSION	27
6	SAMMANFATTNING	30
7	FORTSATT FORSKNING	31
	REFERENSER	
	BILAGOR	

Förord

"Att få vara med när ljuset tänds i barnens ögon när de förstått hur läskoden fungerar är sannerligen en stor förmån" (Lundberg Herrlin, 2006, s. 5).

Denna uppsats hade aldrig kommit till om inte våra söner haft "gåvan", om inte våra söners skolor varit så dåligt förberedda på våra söners svårigheter. Då hade vi aldrig träffats, aldrig läst till specialpedagoger, aldrig kört den regniga vägen till Kristianstad och lämnat familjen bakom oss. Då hade aldrig tiden varit så knapp och måstena så många men i slutet finns ljuset och där är vi nu, tusen tack till våra respondenter som så bredvilligt lämnade ut sitt innersta till oss och gjorde våra intervjuer möjliga.

Stort tack till våra äkta hälfter som stått bakom oss i de svåra stunderna och ett oändligt antal kramar till våra barn som trott på oss och hela tiden vetat (?) att vi skulle lyckas föra detta skepp till säker hamn. Stort tack till Pia för att du är vad du är och stått ut. Stort tack till Lotta som har enträget slitit vid datorn och puschat på så att vi klarat detta examensarbete inom tidsramen. Vi vill samtidigt passa på att tacka varandra för det stöd och tålamod vi har gett varandra. Tack Klas, för översättning, det hade vi aldrig klarat själva! Lena, tack för att du läste, vi älskar ditt "pet". Lisbeth, tack för god handledning.

"Du skall bära ditt barn som den sista droppe vatten i öknen"
Björn Ranelid 2004

1 INLEDNING

Läs- och skrivsvårigheter har under olika tidsepoker benämnts med olika namn och olika definitioner såsom ordblindhet, medfödd ordblindhet, dyslexi och läs- och skrivsvårigheter. Det har även funnits olika teorier om vad som orsakade dessa svårigheter, allt ifrån att vara en speciell sjukdom, begränsad inlärningsförmåga, dålig miljö och dålig skolundervisning. Det har under många år fascinerat forskarna att finna svar på detta mysterium och forskningen fortgår ständigt. Några av de respondenter vi har intervjuat har inte blivit utredda. Det är på grund av att det tidigare inte fanns sådan kunskap att utreda dessa svårigheter medan andra har en dyslexidiagnos eller en läs- och skrivutredning.

Vad är dyslexi? Dyslexi är ett språkligt problem. Det som en dyslektiker oftast har svårt att utföra är, att urskilja de olika språkljuden, i det talade språket. Andra problem kan vara att avgöra i vilken ordning ljuden kommer. Att ha dyslexi kan innebära problem att snabbt och enkelt avkoda skrivna ord. Men att dyslexi skulle ha något samband med intelligensen är inte sant, om rätt hjälp, tidigt, sätts in kan svårigheterna överbyggas (Höien & Lundberg 1999).

Enligt Höien och Lundberg (1999) har dyslexi en neurologisk bas och kan kännas igen bland annat av svårigheter med avkodning och att känna igen orden. För att kunna känna igen normalbegåvade eller överbegåvade elever med stora läs- och skrivsvårigheter har man använt olika beteckningar till exempel dyslexi, ordblindhet eller specifika läs- och skrivsvårigheter.

Zetterqvist-Nelson (2003) skriver att termen specifika läs- och skrivsvårigheter ibland används istället för dyslexi, med att använda ”specifika” avser man att tydliggöra att det handlar om läs- och skrivsvårigheter som inte kan hänvisas till sociala, psykologiska eller pedagogiska orsaker. Inom dyslexiforskningen förordas emellertid termen dyslexi framför specifika läs- och skrivsvårigheter eftersom det anses att den senare står för ett gammalt synsätt gällande orsakerna till de skriftspråkliga problemen. En definition som återfinns hos World Federation of Neurology år 1968 där förklarar man dyslexi så här:

A disorder manifested by difficulty, in learning to read despite conventional instruction, adequate, intelligence and sociocultural opportunity. It is dependant upon fundamental cognitive disabilities which are frequently of constitutional origin. (Zetterqvist-Nelson Dyslexi en diagnos på gott och ont s. 8).

Höien och Lundberg anser att i denna förklaring dominerar exklusionskriterierna. Dyslexi är de lässvårigheter som inte går att förklara. Att ha dyslexi innebär att ha stora svårigheter att kunna tillägna sig normal läsfärdighet.

Enligt Höien och Lundberg (1999) är dyslexi:

en störning i vissa språkliga funktioner som är viktiga för att kunna utnyttja skriftens principer vid kodning av språket. Störningen ger sig först till känna som svårigheter med att uppnå en automatiserad ordavkodning vid läsning. Störningen kommer

också tydligt fram genom dålig rättskrivning. Den dysläktiska störningen går som regel igen i familjen, och man kan anta att en genetisk disposition ligger till grund. Karakteristiskt för dyslexi är också att störningen är ihållande. Även om läsningen efter hand kan bli acceptabel, kvarstår oftast rättskrivningssvårigheterna. Vid en mer grundlig kartläggning av de fonologiska färdigheterna finner man att svagheten på detta område ofta också kvarstår upp i vuxen ålder (Höien & Lundberg Dyslexi från teori till praktik s. 20).

Enligt Zetterqvist-Nelson (2003) diskuteras definitionen dyslexi ständigt eftersom det anses att orsaken inte kunnat fastställas på ett slutgiltigt sätt.

Vi kommer i denna uppsats att använda termen dyslexi. Vi valde den termen dels för att den är allmänt förekommande, den är kort och enkel och bäst beskriver vad svårigheterna handlar om. Att hantera svårigheter med det skrivna ordet. (dys=svårighet, lexia=ord). Vi anser att termen dyslexi bäst kan beskriva de stora och ihållande svårigheter som våra respondenter beskriver i vår uppsats (Höien och Lundberg, 1999).

1.1 Bakgrund

När vi skrev B-uppsats i ämnet språk-, läs och skrivutveckling kom funderingar om hur dyslexi/läs- och skrivsvårigheter påverkat människor och hur har deras livskvalité påverkats. Vi är intresserade av att få kunskap och insikt om hur det är att leva med dyslexi. För att få denna kunskap intervjuade vi sex personer i olika åldrar. Detta för att få en uppfattning om skillnader och likheter i deras livskvalité och hur deras självkänsla och självbild har påverkats. Genom att studera olika generationer ville vi få fördjupade kunskaper om dessa personers upplevda livssituation och hur det har påverkat dem. Vi sökte även dyslexiforskningens utveckling under samma tidsepok. Definitionen av dyslexi enligt Höien och Lundberg (1999) är att det finns en störning i de språkliga funktionerna som är av vikt för att kunna avkoda skriftspråket. Dessa svårigheter visar sig då läsningen inte blir automatiserad och personen har svårigheter med rättstavning (Höien & Lundberg 1999).

Vårt intresse för dyslexi har förstärkts av att vi båda har barn, andra nära släktingar och vänner med dyslexi. Några med, andra utan diagnos beroende på i vilken generation de är födda. Vi hoppas att kunna bidra med kunskap och information till pedagoger för att dessa ska få större kunskap och förståelse för barn och föräldrar som lever med dessa svårigheter. Att bära på denna hemlighet i hela sitt liv och uppleva den skam och utanförskap som det innebär att inte kunna läsa och skriva påverkar självklart självförtroende och ökar på känslan av utanförskap. Vi upplever att det trots mycket forskning fortfarande finns okunskap kvar. Som kan belysas och på så sätt undanröja hinder för dyslektiker att leva ett fullgott liv. Vi hoppas att med en större kunskap och insikt hos föräldrar, pedagoger och i samhället i övrigt underlätta för människor med detta handikapp. Det är viktigt att människor i allmänhet får insikt och en större förståelse för att läs- och skrivkunskaper endast är en liten del av en människas kunskaper och inte påverkar dess värde i övrigt (Taube, 2004).

Dyslexi är ett av våra vanligaste funktionshinder. I Sverige finns det 100.000-tals personer som dagligen upplever svårigheter i mötet med skriftspråket (Myrberg, 2005).

1.2 Syfte

Vårt syfte med denna uppsats är att lyfta fram några dyslektikers livssituation och upplevda bemötande. Vi kommer att belysa likheter och skillnader i deras livssituation under tre generationer. Vi ville även undersöka forskningens resultat inom dyslexi under samma tidsperiod.

1.3 Problemformulering

Hur påverkar dyslexi självbilden och livssituationen?

Vilken kunskap har forskningen bidragit med för att öka förståelsen för människor med dyslexi från 30-talet till 90-talet?

1.4 Arbetets uppläggning

Vi har inledningsvis presenterat de frågeställningar som vi kommer att försöka besvara och reflektera över och analysera i uppsatsen. I kapitel ett redogör vi för hur vi gått tillväga. Vi har tillsammans arbetat med denna uppsats där vi båda har gjort en likvärdig insats. En del litteratur har vi gemensamt läst medan annan litteratur har vi läst var för sig som vi sedan har diskuterat och sammanställt gemensamt. Vi kommer i litteratur delen beskriva hur forskningen framskridit från 30-talet och framåt i ämnet dyslexi. Därefter kommer metodbeskrivning där vi redogör varför vi valde metoden intervjuer för att få svar på våra frågeställningar. Detta följs sedan av analys och slutsatser som vi har kunnat dra ifrån våra respondenters svar. I vår empiriska del i uppsatsen ger vi en grundlig beskrivning av metod och genomförande. Vi avslutar uppsatsen med att ge förslag på fortsatt forskning.

1.5 Sökvägar

Vi har använt oss av Libris som informationskälla på Internet, Båstad bibliotek, Greve bibliotek och Örkelljunga bibliotek samt även biblioteket på Högsolan Kristianstad har varit oss behjälplig med litteratur.

2 LITTERATURGENOMGÅNG

I litteraturdelen tar vi upp områden som belyser hur skriftspråket och läs- och skrivsvårigheter har utvecklats ur ett historiskt perspektiv, samt hur forskningen omkring dyslexi har utvecklats. Vi kommer även att belysa hur dyslexi har påverkat några personer med dessa svårigheter i olika generationer. Vi kommer även att belysa hur deras självbild har påverkats och hur deras livsvillkor har sett ut och hur den ser ut idag.

2.1 Skriftspråket i ett historiskt perspektiv

Tidigt började människor vilja kunna förmedla sig till omvärlden och de gjorde detta genom att rita av det de ville berätta. Detta kallas för piktogram. I antika Egypten är de steriliserade teckningarna ett sätt att återge det talade språket och det kallas för Hieroglyfer. De kunde med Hieroglyfer återge det talade språket, både det abstrakta och de konkreta sakerna. Världens äldsta skriftspråk anses vara Kiltskriften och kom från dåvarande Mesopotamien, nuvarande Irak. En kilformad spetsig pinne användes för att skriva på fuktigt lera som fick torka (Stadler, 1994).

Stadler skriver vidare att vårt alfabetiska skriftsystem kräver mer av läsarens logiska tänkande och abstraktionsförmåga. Varje bokstav har ett ljud och det finns inga tydliga samband mellan tecknens utseende och betydelse. Men man kan uttrycka sig mer precist och entydigt. För att förstå ordens innebörd måste man omkoda bokstäverna till ljud. En van läsare behöver inte omkoda varje bokstav utan känner igen ett ords form som en helhet och det sker en automatisering i läsningen. De äldre skriftsystemen var lättare att förstå då de var direkt avbildningar medan vår moderna alfabetiska skrift är uppbyggt av ljudsystem som gör det svårt för många människor. Det kan ha inneburit att många redan då fick läs- och skrivsvårigheter.

Stadler beskriver läskunnighet utvecklades i takt med kraven att kunna läsa Guds ord i bibeln. Det blev föräldrarna ansvar att lära barnen att läsa. Läskunniga var svenska folket innan undervisningsplikt infördes. Men skrivkunnighet kom med folkskolans införande, 1842.

Sandström Kjellin (2004) beskriver i sin avhandling hur kyrkan expanderade och man använde sig av unga begåvade som kunde upprätthålla tukt och ordning och lära de yngre barnen att läsa. På 1500-talet kom reformen om allmän folkundervisning. Den första skolplanen kom år 1571 och innebar att sockenprästen skulle se till att sockenborna kunde lilla katekesen. Genom att kyrkolagen infördes år 1686 ökade läskunnigheten för att husförhören genomfördes. Husförhören var ingen undervisning men ökade människors lust till att lära sig att läsa. Det dröjde till år 1842 innan en obligatorisk skolgång genomfördes. Barnen skulle ha börjat skolan senast det år de fyllde nio men hur lång skolgången skulle vara bestämdes inte. År 1937 bestämdes att den obligatoriska skolgången skulle vara sex år och den nioåriga grundskolan lagstadgades år 1962.

2.2 Läs- och skrivsvårigheter och dyslexi i ett historiskt perspektiv

Ericson (2001) beskriver att det var först läkare som intresserade sig för lässvårigheter. De ansåg att det var en speciell sjukdom som gjorde att en del människor var oförmögna att lära sig läsa. Termen förvärvad ordblindhet kom till 1877 av läkaren Kussmaul. Läkaren Morgan beskrev år 1896 en pojkes lässvårigheter som om synminnet för ord var bristfällig eller borta. Därav drog han slutsatsen att det fanns en medfödd hjärnskada och benämningen medfödd ordblindhet skapades. Inom svensk läsforskning var doktor Alfhild Tamm år 1910 något utav en pionjär. Hon arbetade med skolhygieniska undersökningar av barn som inte hade klarat sin skolgång så bra och hade läst en del vetenskapliga artiklar bland annat en artikel av Morgan. Detta ledde till att hon fann och belyste att barn med medfödd ordblindhet saknade stöd i hemmet vilket ledde till svårigheter i andra skolämnen. Doktor Tamm fick inget gehör för sina synpunkter hos skolmyndigheten.

Sandström Kjellin (2004) beskriver att sättet att se på elevers läs- och skrivsvårigheter fanns hos individen under hela 1900- talet.

Ericson (2001) skriver att det inrättades läsklasser år 1938 i Stockholm. Då hade synen på orsakerna till läs- och skrivsvårigheter förändrats från medfödd eller förvärvad hjärnskada till att det fanns andra orsaksfaktorer så som begränsad inlärningsförmåga, neurologisk defekt, dålig perception, dålig hälsa, dålig syn och hörsel. Detta var några av de faktorer som psykologen Monroe presenterade år 1932. Den forskning som Monroe bedrev hade stor betydelse för läsklassernas utveckling. I Chicago fanns en pedagog, Robinsson som forskade under 1940-talet. I hennes avhandling visar på att sociala, visuella och emotionella svårigheter har stor betydelse för elevers läs- och skrivinlärning. Flera svenska lärare besökte henne i hennes klinik, vilket har haft stor betydelse för svensk skolutveckling. Den första svenska läskliniken inrättades år 1949. Läskliniker och läsklasser gav goda resultat och det innebar en utbyggnad av dessa. Olika läromedel och andra hjälpmedel fanns tillgängliga för att tillgodose elevernas individuella behov.

Forskaren Bertil Hallgren fick 1950 internationell uppmärksamhet för sin avhandling om dyslexi. Det förde med sig ett ökat intresse för dyslexi/läs och skrivsvårigheter. Nya undervisningsmetoder utarbetades genom samarbete mellan läkare och pedagoger. Skolöverstyrelsen anordnade kurser för lärare i behandling av läs- och skrivsvårigheter. En ettårig speciallärarutbildning kom till högskolorna 1965. Då kunde man ana att det kunde bli en bättre framtid för dyslektiker. Men under 1970 talet förändrades allt när ordblindheten inte längre ansågs vara ett konstitutionellt betingat problem. Andra faktorer så som sociala, psykologiska och pedagogiska ansågs vara av större betydelse. Benämningen dyslexi slutade att användas vid de barnpsykologiska klinikerna. Familjers och barnens psykiska svårigheter fick andra förklaringar. Läsklasser och läskliniker försvann 1978 då det ansågs att de förbättrade undervisningsmetoderna skulle hjälpa alla med läs- och skrivsvårigheter. De nya undervisningsmetodernas brister tog många år att förstå att de inte var till hjälp för alla elever med dyslexi. En tydlig samhälls förändring skedde i början av 1990 talet. Det blev en ny attityd till dyslexiproblematiken (Strömbom 1999).

2.3 Tidigare forskning i läs- och skrivsvårigheter och dyslexi

Genom att studera hur tidigare forskning har utvecklat området kunde vi se hur Sandström Kjellin (2004) beskriver hur synsättet förändrades genom SIA (Skolans Inre Arbete)-utredningen som kom på 1970-talet. Ifrån att svårigheterna låg hos individen till att man talade om att en ”skola med undervisningsvårigheter”.

I dag är forskarna tämligen överens om att den bakomliggande orsaken till dyslexi är genetiskt betingat (Jakobsson & Lundberg 1995).

Studier ifrån avlidna dyslektikers hjärnor visar att hjärnorna skiljer sig mellan dyslektiker och icke-dyslektiker. Störst skillnad är det mellan höger och vänster tinninglob i planum temporale som finns hos icke-dyslektiker men som saknas hos dyslektiker. I dessa områden styr språkfunktionerna. Vidare har forskare upptäckt ektopier som är anhopningar av celler där normalt dessa nervceller inte ska finnas, samt att dessa fått kopplingar som de normalt inte skulle ha fått och till andra delar av hjärnan. Man har även funnit olikheter i thalamus, där syn- och hörselintryck bearbetas. Dessa förändringar har sannolikt redan uppkommit under fosterstadiet (Höien & Lundberg, 1999).

Magnegård Bjers skrev en artikel i Sydsvenskan (2005-10-28) att svenska och finska forskare hade hittat ännu en ny gen; ROBO1, som tros ha en koppling till uppkomsten av dyslexi. Det är den gen som bygger upp nervbanorna mellan höger och vänster hjärnhalva.

Vårt skriftspråk har en fonologisk uppbyggnad och det medför dyslektiska svårigheter. Individer med dyslektiska störningar har störningar i det fonologiska systemet. Undersökningar visar att barn som fått tidig och adekvat träning i fonologi/språklig medvetenhet har lättare för att lära sig att avkoda och bli en normalläsare. Därför extra viktigt att upptäcka barn som eventuellt kommer att utveckla dyslexi (Höien & Lundberg 1999).

Stadler (1994) beskriver att forskningen har funnit att barn med sen språkutveckling utgör en riskgrupp för att utveckla dyslexi men med tidig träning i språklig medvetenhet ökar deras chanser att få en bättre läs- och skrivutveckling.

Enligt Lindell och Lindell (1997) är det inte själva dyslexi som går i arv utan anlagen. Genom familjestudier och tvillingstudier har man funnit ett starkt inslag av ärftlighet av dyslexi. Genom tjugo års forskning av små barns språkutveckling har synen på läs- och skrivinlärning och även dyslexi och läs- skrivsvårigheter förändrats. Under 1990- talet blev det ett genombrott i forskningen om små barns språkutveckling.

2.4 Dyslektikernas självbild

Begreppet "självbild" är det begrepp som vi valde, dels för att vi känner att det stämde bäst överens med hur vi själva uttrycker bilden av sig själv och dels för att vi upplever att det är det begreppet som bäst beskriver den uppfattningen individen har om sig själv.

Det finns många människor i vårt samhälle som är välbegåvade och har dyslexi. Dessa människor har genom hårt och ihärdigt arbete lyckats klara sig genom skolan. Det ifrågasätts ständigt ifall det är möjligt att vara välbegåvad och samtidigt ha inlärningssvårigheter. Gemensamt för dyslektiker är att de har både negativa och smärtsamma minnen från skoltiden. Till exempel upprepade bestraffning, att få gå om en klass eller bli satt i den gruppen med mindre begåvade elever. De blev även orättvist och grymt behandlade av både lärare och elever. De upplevdes som lata och kunde ha presterat bättre bara man la "manken" till. Allt detta upplevs degraderande och påverkar självbilden och gör att man sviktar i sin tro på sin egen förmåga. Många kan pendla mellan hopp och förtvivlan "Är jag dum eller är jag smart?" Den avgörande faktorn för dessa elever att klara av skolan och trots allt få en bra självbild är stödet från hemmet och förståelse i skolan, utbildade pedagoger engagerade föräldrar, föräldrar som uppmuntrar dem och strider för kompensatoriska hjälpmedel och specialundervisning. Kunniga pedagoger som genomför tidiga utredningar och inte enbart inriktar sig på färdighetsträning utan också tittar på de kompensatoriska strategierna (Föhler, Magnusson, 2003).

Lundberg Herrlin (2006) menar att skolans viktigaste uppgift är att lära alla elever att läsa och skriva. Att utsätta sig för något nytt innebär också att utsätta sig för risken att misslyckas och att känna sig oduglig. Mycket kraft går åt till att försvara den ömtåliga självbild man har.

Pedagogen skall se till att elevernas självbild skyddas genom att ge eleverna inlärningsuppgifter som inte leder till misslyckanden. Det kan finnas ett samband mellan svagt självförtroende och läs- och skrivsvårigheter. Om inte eleven möts på sin nivå är risken att pedagogens krav kan bli för högt och elevens självförtroende försvagas (Taube, 2004).

Enligt Taube, Tornèus och Lundberg (UMESOL 1984) så finns det ett samband mellan självtillit och prestationsförmåga. Om man ska klara av något måste man tro att man kan klara det. Barn med dålig självbild har svårt att satsa det som behövs, orkar inte eller ger upp för lätt. Resultatet blir att de får läs- och skrivsvårigheter. Många misslyckanden på kort tid medför oftast en sämre självbild. Den onda cirkeln blir sluten genom att lärare, föräldrar och kamrater sänker sina förväntningar, eleven tror att ingen tror att hon ska klara av uppgiften och självförtroendet sänks ytterligare. Det verkar som att elever med gott självförtroende utmärks av en längtan efter framgång. Dom tar för givet att lyckas och så gör de det. Däremot så verkar det som elever med dåligt självförtroende är ängsliga och otrygga både socialt och när det gäller skolprestationer. De försöker att anpassa sig och lätt ge efter för gruppen. De anser att de är mindre värda, accepterade och mindre omtyckta. I rädslan att bli avvisad vågar man inte ta kontakt. De har även en förväntan att de ska misslyckas och blir därigenom mycket självkritiska. De tar för givet att de aldrig kommer att lyckas utan energin går åt till att undvika misslyckanden. Som i sin tur leder till en resignation "det är ingen idé att försöka". Att ha dyslexi bibringar

oftast en känsla av hjälplöshet och ”det är ingen idé”. Denna känsla vänds till ett bråkigt och aggressivt beteende som medför negativ uppmärksamhet.

Elever med bestående läs- och skrivproblem utmärks ofta av ett uppgivet förhållningssätt till läsning och skrivning. De tar inget eget ansvar, har bristande koncentrationsförmåga, och de planerar och utvärderar inte det egna arbetet (Taube Tornèus Lundberg UMESOL, 1984 Självbild Handledning för utveckling sid 9).

Taube (Läsinlärning och självförtroende 2004) påpekar att självbild är ett svårgripbart begrepp, vilket i sin tur gör det svårt att mäta och eftersom man inte kan ”gå in” och mäta får man utgå från slutsatser om en persons självbild från hans beteende. Det är självbilden som bestämmer vilka intryck vi tolkar i omgivningen. Samtidigt är det självuppfattningen och den personliga tolkningen som är avgörande för ens persons beteende. Det är alltid viktigt för en person att behålla eller höja sin självuppfattning.

Eriksson Gustavsson (2005) beskriver i sin avhandling hur åtta industriarbetare i åldrarna 20-58 år upplever och vilka strategier de har utvecklat för att klara av sina läs- och skrivsvårigheter i det dagliga livet.

Författaren beskriver vidare hur grupper av vuxna med dessa svårigheter har blivit alltmer utsatta i arbetslivet, i utbildningar och att kunna vara aktiva i samhället i stort. I samhällets snabba utveckling, utgör en låg läsförmåga hos invånarna ett hot mot landets ekonomiska och sociala utveckling. Den högteknologiska industrin utvecklas och en del arbetsuppgifter förändras eller försvinner samtidigt som det tillkommer nya. Detta innebär även att det hela tiden ställs nya krav på de anställdas läs- och skrivefärdigheter. Det krävs därför en god kunskap i läsandet och skrivandet för att kunna få en hög livskvalitet trots en hög levnadsålder. För att kunna möta framtidens behov startades 1994-1998 ett IALS- projekt (International Adult Literacy Survey) i 21 länder. Då det fanns ett behov av att systematiskt genomföra en större studie för att få kunskap om läsförmågans olika nivåer och dimensioner för att kunna möta framtidens behov och för att kunna stödja utvecklingen i samhället. Det finns få undersökningar som belyser vuxnas läsning medan barns och ungdomars läsutveckling har under många år satts i fokus. Men flera forskare anser att vuxenläsning är ett nytt viktigt forskningsfält. Eftersom det utgör en av förutsättningarna till ett livslångt lärande. Läsandet skiljer sig mellan om man går i skolan eller arbetar. I skolan läser man för att inhämta fakta kunskap och för inläring. Medan i arbetslivet läser man för att skaffa sig förståelse och få en handlingsberedskap. Där krävs det mer av personens metakognitiva förmågor, inte enbart en god teknisk förmåga. Människor med läs- och skrivsvårigheter klarar sig oftast väldigt bra både i yrkeslivet och i samhället då de har utvecklat andra strategier så som en god social förmåga och byter sina tjänster med andra. På så sätt får de hjälp med att läsa - och skriva när ett behov uppstår.

Eriksson Gustavsson (a.a) har intervjuat åtta industriarbetare omkring deras läs- och skrivsvårigheter. Några beskriver att de har fått specialundervisning så som läsklass, hjälpklass, samordnad specialundervisning, och anpassad studiegång. Men under yrkesutbildningen på yrkesskolan eller på gymnasiet var det ingen som hade fått hjälp med att bearbeta sina läs- och skrivsvårigheter. Alla upplever att de har kvar sina läs- och skrivsvårigheter och de känner sig begränsade av sina svårigheter. Det kan till exempel bli tal om omskolning eller fortsatt utbildning, och möjligheter till ett aktivt samhällsliv blir begränsade av deras läs- och skrivsvårigheter. En av de intervjuade berättar att hans dåliga självförtroende beror på hans svårigheter att kunna läsa och skriva som är ett resultat ifrån

skoltiden. Detta påverkar honom negativt vid nya krav in arbetslivet. De intervjuade beskriver att de valde yrke efter sina kamraters val, då det var tryggt att gå på samma utbildning. Men beskriver även att om yrkesvalet skulle bestämmas i-dagsläget så hade valet blivit ett annat. De hade önskat att det fanns någon som hade brytt sig mer om individen när de gick i skolan, som kollade mer hur det gick för dem. En person beskriver att han upplevde och trodde att han var obegåvad. Han visste inte att han hade läs- och skrivsvårigheter. En annan beskriver att han hade läst vidare om han inte hade haft läs- och skrivsvårigheter. Flera beskriver att de ber arbetskamraterna läsa när det uppstår svårigheter. Flertalet beskriver att deras positiva, envisa engagemang och kreativa personlighet och hittar egna strategier, gör att arbetslivet känns positivt och att de fungerar bra på sin arbetsplats. Alla beskriver att läskraven på deras arbetsplatser har under årens lopp ökat markant.

2.5 Skräckens hus - biblioteket

Staffan Ekegren (1996) har i sin bok intervju tretton dyslektiker. Han har fångat deras känslor och upplevelser när de har besökt ett bibliotek. Biblioteket är inget ställe som många människor med läs- och skrivsvårigheter besöker, då deras handikapp synliggörs och skoltidens stämpel som dum kommer igen. Detta innebär att hundratusentals utestängs ifrån detta palats av kultur. De som blev intervjuade hade gamla föreställningar om bibliotek. Att de var trånga, dammiga, dålig belysning och de kände att hyllmeter med böcker stod och skrattade åt dem. Det var så de hade upplevt sina skolbibliotek. Flera kunde beskriva att de hade panik när de skulle gå in, de började stamma, de tyckte att det syntes att de inte kunde läsa och de kände sig väldigt illa till mods. Andra hade blivit utsatta för att inte få låna talböcker då de inte hade haft något speciellt intyg att de hade läs- och skrivsvårigheter eller ett speciellt lånekort där det stod att de var dyslektiker. Detta hade upplevts kränkande och förnedrande. Det var flera som beskrev att deras fruar eller någon annan anhörig gick in och lånade böcker till dem. Flertalet har beskrivit bibliotekarierna som okunniga, omkring personer med läs- och skrivsvårigheter problem att hitta rätt i ett bibliotek. De hade behövt information om vilka svårigheter en dyslektiker har och anordna speciella möten mellan bibliotekspersonal och till exempel med personer från en dyslexiförening för att skapa samförstånd i dessa svårigheter.

2.6 Att leva med sina svårigheter

Enligt Jederlund (red. Tidningen Förskolan Vägar till språket, nr 5 2003) menar att vi har flera andra språk än enbart talspråk så som musikspråken ljud, rytm och rörelse, bildspråk, luktspråk och beröringsspråk. Innan vi föds har förmågan till kommunikation utvecklats genom det musikaliska språket. Hjärnstammen och det limbiska systemet stimuleras av ljud, vibrationer, rörelse och rytm.

Lundberg (1998) skriver angående brister i bemötandet av elever ”Omsorgssvikten inverkar också på den mentala och språkliga utvecklingen så att möjligheten försvåras till det koncentrerade arbetet, den uthålliga uppmärksamhet och den välavvägda hantering av språkljud som den första läsinlärningen kräver” (s. 4). Att tidigt stifta bekantskap med böcker och olika berättelsestrukturer är ett måste för att hjälpa elever till en långsiktig läs- och skrivutveckling. De elever som redan från början får språklig stimulans har ett

försprång framför de elever som växer upp i hem där man sällan läser, har ett urholkat språk eller dåliga förebilder. Det är i hemmet som det långsiktiga intresset för läsning grundläggs. Bakgrunden hos en elev är ofta källan till de individuella variationerna i läs- och skrivintresse säger Lundberg.

Känslan av att misslyckas inom skrivningens område kan leda till en känsla av utanförskap, vilket kan ligga i grunden för beteendeproblem. Svensson belyser hur viktigt det är att se på läs- och skrivsvårigheter från flera perspektiv och att det är miljön som påverkar alla nivåer. Genom att belysa problemet på detta sätt kan pedagogerna förbättra sin strävan att ge anpassad hjälp (Svensson 2004).

Tuomela (red. Vägar till språket) är forskare och filosofie doktor i tvåspråkighet och föreläser om vikten av det dagliga samtalet mellan elever och pedagoger i vardagssituationer. Dessa samtal är mer betydelsefulla än korta stunder med olika metoder. Det är viktigt att pedagogerna lägger sitt språk ”snäppet över” den språknivå som barnet har, genom att använda meningar, nya ord, samt att tänka på uttal och grammatik. Men även om man samtalar mycket finns det ord och samtalsämnen som vi sällan använder och därför är högläsning en viktig del av språkutvecklingsarbetet.

Den mest betydelsefulla beståndsdel för att utveckla elevers läs- och skrivförmåga är hög lärarkompetens. Pedagoger som har stor kunskap om elevers språkutveckling, elevers läs- och skrivprocess och som även har ett strukturerat och systematiskt arbetssätt, som upplevs meningsfullt för varje elev, ökar möjligheterna för eleverna att acceptera sina svårigheter. Det handlar om kommunikation mellan lärare och elev. Läs- och skrivglädje är det som utmärker en kommunikativ pedagogisk miljö. Ju högre kraven blir från grundskola, gymnasieskola och högskola desto fler elever med läs- och skrivsvårigheter får vi (Specialpedagogiska institutet, 2005).

Men trots allt finns det en liten del elever som trots stora undervisningsinsatser av duktiga pedagoger inte gör några framsteg. Då måste man överväga och försöka hitta icke-konventionella vägar till kunskap. Det är inte fråga om att ge upp utan att hitta alternativa kompensatoriska möjligheter, till exempel syntetisk talstöd vid läsning, diktering till datorn som skriver ut texten korrekt och stavningskontroller. Med ett framgångsrikt kompensatoriskt stöd kan en elev som har en mycket låg läs- och skrivmöjlighet ändå hitta tekniska eller kognitiva vägar som gör att skriftspråket blir mindre problematiskt (Lundberg, 1998).

Den forskning som finns omkring vuxnas läs- och skrivsvårigheter belyser att de med läs- och skrivsvårigheter ifrån skoltiden även hade dessa svårigheter i vuxen ålder. Men i uppföljningsstudier visades det att läsförmågan har utvecklats positivt till vuxen ålder. Av de undersökningar som är gjorda visa på att personer med dyslexi har fortfarande de samma svårigheter som de hade som barn. Flertalet vuxna med dessa svårigheter beskriver att de har hittat kompenserande strategier så som bandspelare, stavningsprogram och ber om hjälp av sina arbetskamrater. Förhållningssättet till sina läs- och skrivsvårigheter är av ytterst stor vikt för vilka konsekvenser dessa svårigheter får och vilka strategier som kommer att användas. En del berättar öppet om sina svårigheter och kan då söka hjälp i sin närmaste omgivning och söker kunskap om vilket stöd som samhället kan ge. Medan andra försöker dölja sina svårigheter och använder mycket energi för att dölja dem. Det kan man göra genom att ge bortförklaringar och undkomma läs- och skrivsituationer. Genom att

använda dessa strategier så är möjligheter till kompensation och utveckling av sina svårigheter starkt begränsade (Eriksson Gustavsson 2005).

2.7 Diagnos – som vapen

Att få en dyslexidiagnos kan för en del elever vara en lättnad. Man får kunskap och information om problemet och kan även få ett namn på det som har funnits där, men inte gick att förklara. Det blir lättare för omgivningen att förstå hur det blir som det blir. Eleven kan uppleva att det blir lättare att nå uppsatta mål och känna att man lyckas istället för att ständigt vara orolig för att misslyckas. På så sätt växer självförtroendet och självbilden blir säkrare, förväntningarna uppfylls och den goda cirkeln är sluten. Diagnosen kan också användas som ett argument, problemet får även ett namn och en innebörd (Zetterqvist Nelson, 2003).

I Konsensusrapporten (Specialpedagogiska institutet, 2005) kan man läsa att det finns ett visst motstånd inom skolan mot diagnoser och utredningar, det finns en oro för att diagnosen ska skapa ett stigma istället för en acceptans.

Specialpedagogiska institutet anser att det är få elever som utreds och då följaktligen inte heller får en diagnos. Enligt forskningsresultat är det så få som en av tio som får en dyslexidiagnos, detta kan göra att problemet betraktas som ett ”överklassproblem” eftersom det är starka föräldrar som driver igenom en utredning av sitt barn. Många pedagoger kan intyga att en diagnos underlättar skolarbetet och det blir lättare att bedöma elever med läs- och skrivsvårigheter, man kan med gott samvete bortse från stavfel och ändå sätta ett bra betyg.

För en del elever kan en diagnos leda i direkt motsatt riktning. Att ha ett handikappad, att inte vara som alla andra. Eleven kan ha svårt att se sig själv som handikappad, där även föräldrarna kan känna motstånd till att acceptera situationen. Det kan även vara svårt för eleven att ta till sig diagnosen och känna att diagnosen handlar om dem själva. En ond cirkel tar sin början, det är ingen ide att kämpa, det går ju ändå inte, motivationen sjunker. Eleven känner sig utanför elevgruppen genom att man arbetar på ett avvikande sätt. Eleven kan uppleva att diagnosen inte rör dem utan handlar om någon annan. En annan grupp elever kan uppleva det svårt att vara den som behöver specialundervisning (Zetterqvist Nelson, 2003).

För att kunna hantera sitt handikapp på rätt sätt är det viktigt att det finns en specialpedagogisk atmosfär i klassrummet, detta för att varje elev ska få den tid och uppmärksamhet som behövs och på så sätt kunna utveckla en känsla av att kunna och våga. Många forskare, pedagoger och psykologer som uttalat sig i Konsensusprojektet så är en dyslexiutredning utan åtgärder sämre än ingen åtgärd alls (Specialpedagogiska institutet, 2005).

3 METOD

Vi kommer i detta kapitel att redovisa valet av metod, hur vi genomförde intervjuerna, bearbetning och en analys av intervjuerna.

3.1 Metodbeskrivning

I det här kapitlet presenterar vi hur vi fick kontakt med studiens deltagare och de olika metoder som vi använt för att samla in information och därmed skapa möjlighet att besvara våra frågeställningar. Vi redovisar för att det ska vara möjligt att följa processen från formulering av frågor som väckts, genom bearbetning av insamlat material, och fram till resultat och slutsatser.

Med erfarenhet från intervjumetod från B-uppsatsen beslutade vi oss för att hålla oss kvar vid samma metod som tidigare, semistrukturerade intervjuer med på förhand utarbetade frågeställningar som enligt oss bäst skulle ge oss de svar vi sökte och som passade vår uppsats syfte och problemformulering. Vi ville på detta sätt få veta hur det är att leva med dyslexi, hur man upplever sig själv och omgivningen. När vi återigen läser Denscombe (2000) så ger semistrukturerade intervjuer mer när det är den intervjuades tankar man vill åt. Denna typ av intervjuer tillåter den intervjuade att använda sina egna upplevelser och använda sina egna tankar.

Vi funderade över enkäter som en metod, som skulle ha gett oss ett kvantitativt resultat. Men tidigt insåg vi att vår tidsram inte skulle medge denna metod. Inte heller skulle Surveyundersökningar ha gett oss de fakta om respondenternas upplevelser hur det är att leva med dyslexi.

Förberedelserna inför vår datainsamling innebar ett antal telefonsamtal och brevväxling med både deltagare och kontaktpersoner. Dessa möten, såväl informella som mer formella, är delar av ett sammanhang som bidragit till det empiriska material som vi erhöll.

De kvalitativa forskningsansatserna innebär forskning med hjälp av en mångfald av faktainsamlings- och analysstrategier, och har sin grund i flera olika traditioner, till exempel strukturalism, hermeneutik och fenomenologi. Ansatserna tar sin utgångspunkt i naturliga situationer och sammanhang och lyfter fram kontextens, sammanhangets betydelse för analys och tolkning (Kvale 1997).

Risken för bias finns, eftersom vi är två olika personligheter, och kan på detta sätt påverka våra respondenter utan att vara medvetna om detta (Bell 2000). Vi ansåg trots denna risk att det är lättare att erkänna denna eventuella skevhet är att försöka dölja den. Det vi sökte var en kvalitativ undersökning med sex intervjupersoner för att på så sätt få svar på våra frågor (Trost 2004).

Denna intervju har mer karaktär av ett samtal, dock med utgångspunkt i ett antal på förhand bestämda innehållsområden. (Bilaga 1) Samtalet skulle enligt Kvale (1997) kunna kallas för en livsvärldsintervju, vilket kännetecknas av att forskaren i ett samtal söker

förstå världen utifrån en annan individs perspektiv. Strävan är att nå en djupare förståelse av företeelser och upplevelser.

Avsikten med upplägget av intervjun var att ge den intervjuade ett så stort utrymme som möjligt, men ändå få kunskaper inom de fokuserade områdena. Dessa intresseområden hade intervjupersonen fått kortfattad information om från presentationsbrevet. Under intervjun styrde intervjupersonen till stora delar flödet i samtalet medan intervjuaren bad om förtydliganden och ställde följdfrågor som ledde till att samtliga intresseområden blev belysta. Vi ansåg att resultatet från vår B-uppsats var så tillfredställande att vi bestämde oss för att gå tillväga på samma sätt som tidigare, alltså spela in intervjuerna på band, för att på så sätt ha svaren både på papper och band. Det som var viktigast för oss var att de intervjuades berättelser var så nära ursprungskaraktären som möjligt vid utskriften. Vi redigerade svaren till en skriftspråklig form utan att innehållet förvanskades (Bjurwill 2001).

För att få kontakt med personer som var villiga att delta i vår uppsats har vi vänt oss till intresseorganisation, Förbundet för funktionshindrade med läs- och skrivsvårigheter, FMLS. En aktiv medlem i organisationen har varit vår kontaktperson. Vi har strävat efter att så direkt som möjligt och utan alltför många mellanhänder komma i kontakt med de personer som skulle medverka. Vi tog kontakt med förbundet FMLS avdelningen Bjuv-Åstorp. Där förmedlades vidare kontakt med tilltänkta personer som kunde tänkas ställa upp på att bli intervjuade. Därefter skickade vi ut förfrågan och presentationsbrev till de tillfrågade. Tillfredställande nog besvarades alla positivt. Vi genomförde intervjuerna i respondenternas hem förutom en intervju som genomfördes vid ett möte med FMLS. Intervjuerna genomfördes under en två veckors period. Därefter arbetade vi fram en analys av intervjuerna och en redovisning av resultaten.

3.2 Reliabilitet och validitet

Vi kom fram till att vi skulle använda oss av semistrukturerade intervjuformen för att få fram adekvat information, då det var av vikt att få fram respondenternas erfarenheter, synpunkter och kunskaper. Detta gjordes intervjufrågor med utgångspunkt i ett antal på förhand bestämda intresseområden och med spontana följdfrågor. Respondenterna hade tidigare fått frågorna hemskickat. Våra intervjuer kom inte att se precis lika ut, därmed kan analysen också bli olika. Men med de intervjufrågor som va lika för alla respondenterna kan vi analysera svaren utifrån dem. Intervjuerna bandades för att vi som intervjuare skulle kunna vara mer närvarande i samtalet, vara lyhörd, uppmärksamma ansiktsuttryck, tonfall och andra kroppsörelser. Dessa band skrevs sedan ut, på så sätt finns svaren dokumenterade dels på band dels på papper. Vi var medvetna om att vi som intervjupersoner var olika och kan påverka våra respondenter utan att vara medvetna om det. Detta innebar att våra intervjuer inte kom att se precis likadana ut. Detta gör att vi anser att vår uppsats har hög reliabilitet. Enligt Bell (2000) finns det alltid en risk för bias (skevhet) med denna typ av metod. Denscombe (2000) beskriver tillförlitlighet vid kvalitativa intervjuer så här, intervjuaren är en integrerad del av forskningsinstrumentet. Då får frågan om reliabilitet en annan innebörd som lyder ”Om någon annan genomför undersökningen, kommer han eller hon fram till samma resultat och drar han eller hon samma slutsatser”? (s, 205). Enligt Trost (2004) är de största svårigheterna att bevisa att det insamlade data och analyser av dem är trovärdiga i kvalitativa metoder. Insamlade

data och dess metoder ska bevisas är seriösa och relevanta för den aktuella problemställningen. Genom att vårt tillvägagångssätt beskrivs med de etiska överväganden ökat vår reliabilitet. Antalet intervjuer är begränsade till sex och det är ett litet underlag. Härigenom tror vi oss inte kunna få fram någon absolut sanning. Men vi har försökt undersöka det som var syftet och problemformuleringen i vår rapport. För att få fram respondenternas åsikter har vi använt oss av öppna frågor och under bearbetningen har vi försökt att inte göra bedömningar. Arbetets gång steg för steg har tydliggjorts. Vi har med stor noggrannhet tagit ansvar för de frågor vi ställt och hur vi har ställt dem och de tolkningar vi har gjort. Härigenom anser vi oss uppnått en hög validitet.

3.3 Etiska övervägande

Vi läste i Vetenskapsrådet (2002) om forskningsetiska principer. Vid första telefonkontakten med vår kontaktperson på FMLS informerade vi om vilka vi var, var vi studerade och syftet med vår uppsats och vilket ämne vi ville belysa. Detta gjorde vi för att kontaktpersonen skulle kunna finna personer som hade stor kunskap om det vi ville undersöka. Redan i detta tidiga stadium fick kontaktpersonen möjlighet att tacka ja eller nej. Vi har strävat efter att så direkt utan alltför många mellanhänder komma i kontakt med de respondenter som medverkar i vår uppsats. Respondenterna hade på ett tidigt stadium möjlighet att kunna tacka ja eller nej utan att vi visste om det. Men vi har fått positiva svar av alla de som blev tillfrågade. Här efter fick vi respondenternas telefon nummer så att vi kunde kontakta dem och fråga om de var intresserade av att medverka i vår undersökning. Vidare fick de, några dagar innan intervjun, tillskickat sig en kort information om vilka personer vi var, var vi studerade och hur undersökningen skulle gå tillväga. I detta brev fanns även intervjufrågorna och information om samtycke till denna intervju. Respondenterna fick också information om att deltagandet var frivilligt och att de kunde avbryta när helst de önskade. Härmed anser vi att informationskravet har uppnåtts.

Introduktionsbrev (bilaga 1) med tillhörande intervjufrågor (bilaga 2) och samtyckesinformation (bilaga 3) skickades ut innan intervjun och undertecknades efter avslutad intervju. Genom detta tillvägagångssätt har samtyckeskravet uppnåtts.

Vid den första telefonkontakten informerades respondenterna om att inga personuppgifter eller vid vilken skola de går eller har gått på skulle lämnas ut. I förhandsinformationen som skickades ut innan intervju informerades de om att de kommer att vara anonyma i vår slutrapport. Respondenterna upplystes att deras svar kom att omkodas. Härigenom har konfidentialitetskravet uppfyllts.

Nyttjandetkravet uppnåddes genom att vi informerade om att de inspelades intervjuerna kommer att vara ett underlag för vår databearbetning men att de skulle förstöras efter uppsatsens färdigställande.

3.4 Urval

Genom en kontaktperson inom FMLS, som vidarebefordrade vår önskan att få kontakt med respondenter, har vi fått en snöbollseffekt, som innebar att vi fann de respondenter som vi ansåg hade de erfarenheter och upplevelser som vi eftersökte. För att få den spridning som vi önskade valde vi sex respondenter i tre olika generationer. Två respondenter i varje ålderskategori.

Vi bestämde oss för att göra sex intervjuer fördelade på två yngre personer ungefär tretton till sexton år gamla, två personer ungefär fyrtiofem till femtio år gamla och två personer ungefär sjuttio till sjuttiofem år gamla. (Vi gjorde ett subjektivt urval av ålderskategorier eftersom vi ansåg dessa vara mest relevanta för undersökningen.) Denscombe (2000) skriver ”Ur forskarens synvinkel blir frågan: Mot bakgrund av det jag redan vet om undersökningstemat och de människor eller företeelser som jag studerar, vem eller vad kommer sannolikt att ge den bästa informationen?” (s. 23).

Vid valet av vilka som skulle vara våra respondenter följde vi råden från Holme och Solvang (1997) om att använda oss av rätt undersökningspersoner, det vill säga personer som kunde öka värdet i vår undersökning genom att ha rikligt med kunskap om det vi ville undersöka. Holme och Solvang skriver ”Urvalet görs systematiskt utifrån vissa medvetet formulerade kriterier utifrån den förförståelse, de för teorier och de förutfattade meningar vi har då vi startar vårt projekt”(s. 101).

Vi ville öka uppsatsens informationsinnehåll genom att få information från olika åldersgrupper som alla lever med dyslexi. Därigenom kunde vi se vad som skiljde och vad som var samstämmigt mellan de olika åldersgrupperna. Eftersom vi båda har erfarenhet genom nära släktingar och vänner om hur det är att leva med dyslexi var det intressant för oss att intervjua andra personer med dyslexi och på så sätt få annan information än den från närstående.

3.5 Genomförande

Vi kontaktade en aktiv medlem inom organisationen FMLS, Förbundet för funktionshindrade med läs- och skrivsvårighet, per telefon och fick därigenom kontakt med lämpliga respondenter. Vi har strävat efter att så direkt som möjligt och utan alltför många mellanhänder komma i kontakt med de personer som skulle medverka. Därefter skickade vi ut förfrågan och presentations brev till de respondenter som vi önskade skulle medverka. I all sex fallen presenterade vi oss och berättade om syftet med vår undersökning. Glädjande nog besvarades alla förfrågningarna med ett positivt svar.

De som kunde tänka sig att vara våra respondenter fick, per post ett introduktionsbrev (bil.1) där vårt uppsatsarbete kort presenterades och där upplysning gavs om att alla som deltog i våra intervjuer skulle aidentifieras. Där fanns också våra namn och telefonnummer i den händelse någon respondent behövde komma i kontakt med oss. Respondenterna erhöll också nedskrivna intervjufrågor (bil.2) för att kunna förbereda sig. Dessutom medföljde ett samtycke (bil.3) till att delta i intervjun. Detta skulle undertecknas av respondenten.

Respondenterna fick själva bestämma tid och plats för intervjuerna. Bell (2000) skriver "Människor som ställer upp på att bli intervjuade bör få komma med sina önskemål när det gäller plats och tidpunkt för intervjun – och kanske även få avgöra sådana beslut, trots att det kan bli olämpligt ur ens egen synpunkt" (s. 124).

Fem av respondenterna valde sitt eget hem medan en av respondenter ville att intervjun skulle äga rum i samband med ett möte med FMLS. I introduktionsbrevet som varje respondent fick innan intervjun stod att intervjun skulle bandas om respondenten inte hade något emot detta. Ingen av respondenterna hade något emot att intervjun spelades in på band. De intervjuer som ägde rum i respondenternas hem kunde alla genomföras i enskilda rum utan andra personer närvarande. Under de semistrukturerade intervjuerna följdes frågorna upp av följdfrågor och intervjuerna liknade samtal. "Styrkan i den kvalitativa intervjun ligger i att undersökningssituationen liknar en vardaglig situation och ett vanligt samtal" säger Holme och Solvang, (1997, s. 99).

Varje intervju beräknades att ta ungefär trettio minuter. I de flesta fall stämde tiden bra men i ett fall överskreds tiden rejält. Bell (2000) skriver att det är intervjuarens ansvar att se till att intervjun hålls inom den givna tidsramen.

Om en intervju tar två till tre gånger så lång tid som man kommit över ens om, kommer respondenten (som i de flesta fall har mycket annat att göra) att bli irriterad, om inte förr så efter intervjun, oavsett hur trevligt samtalet varit. Man bryter på det viset mot den professionella vetenskapliga etik som gäller för intervjuer och som bland annat säger att man, genom att ge respondenterna negativa associationer när det gäller forskning, uppsatser och intervjuer, inte ska göra det svårare för kommande intervjuare att få tillåtelse att ställa sina frågor (s. 125).

När intervjuerna var klara skrev var och en av oss ut sina intervjuer på datorn i skriftspråklig form utan att förvanska innehållet. Vi sammanställde och redovisade sedan gemensamt alla svaren under respektive fråga och ålderskategori och analyserade därefter resultaten.

3.6 Metodkritik

Efter genomförda intervjuer upplevde vi att utfallet av resultatet hade blivit annorlunda ifall vi "redigerat" frågorna till de två yngre respondenterna. Trots att vi genomförde provintervjuer upptäckte vi att frågorna inte riktigt passade de yngre respondenterna. Någon enstaka fråga riktade sig inte till yngre personer. Vi upptäckte vidare att en fråga om alternativa strategier hade gett oss mer information om en dyslektikers vardag. I intervjuerna har olika strategier diskuterats speciellt av den äldre ålderskategorin. Eftersom den frågan inte togs upp i intervjun tar vi upp den i diskussions delen. Genom FMLS kontaktades respondenterna, efter genomförda intervjuer upptäckte vi att samtliga respondenter hade en trygg uppväxt miljö. Detta har givetvis påverkat resultatet.

Vi upptäckte också att en annan datainsamlingsmetod exempel enkäter kanske hade gett oss ett annat resultat. Eventuellt kunde en kvantitativ datainsamlingsmetod givit oss ett större utfall av respondenternas upplevelser att leva med dyslexi. Denna metod förföll dock på grund av tidsbrist.

Vi använde oss av bandspelare vid intervjuerna. Detta upplevde vi som positivt, dels på grund av att man på detta sätt alltid har datainsamlingen sparad på ett säkert sätt, som sedan skrivs ut till skriftspråk. Denna metod gav oss möjlighet till att vara mer närvarande i samtalet. Enligt Kvale (2005) har denna metod både för och nackdelar. Fördelarna är att man kan lyssna till tonfall och ordval upprepade gånger. En nackdel kan vara att det är tidskrävande. Vi är medvetna om att en viss bias kan förekomma då vi var två olika intervjuare.

4 RESULTATREDOVISNING

I följande kapitel redovisas de tolv olika frågeställningarna samt de sex respondenternas svar. Respondenternas svar redovisas fråga för fråga under respektive ålderskategori. I resultatet vill vi lyfta fram de olika åldersgruppernas samlade svar. Där kommer olikheter och likheter i de olika gruppernas upplevelser att presenteras.

Studiens datainsamling har skett vid ett antal tillfällen och presenteras i den empiriska avsnittet och i en löpande text med intervjupersoners kommentarer.

4.1 Hur gammal är du?

Av de sex respondenterna är två ungdomar mellan tretton till sexton år, två är i femtio års åldern och de två övriga är i sjuttio års åldern.

4.2 Vad var/är roligast, och vad var/är du duktig på i skolan?

Av respondenternas svar kan man utläsa att idrott, slöjd, engelska och hemkunskap är de ämnen som genomgående är de gemensamma nämnare där de kunde känna sig duktiga och fick beröm för sina insatser. Även omgivningen, så som föräldrar och kamrater kunde uppskatta deras prestationer.

Det var faktiskt när jag fick gå i skolköket. Det var just att man fick beröm för det lilla man gjorde.

Albert 72 år

Sen när man bakar, då fick man ta med ingredienserna och fick ta med sig hem, då tyckte mor att man hade varit duktig och fick beröm av mor.

Albert 72 år

Det var nog träslöjden, jag var duktig så ingen kunde kritisera mig på slöjden.

Staffan 52 år

Att vara som alla andra och att få känna en acceptans var viktig för våra respondenter. Känna att man kunde eller var som de andra, att slippa bli kritiserad eller känna sig otillräcklig. Det fanns en trygghet i sitt praktiska kunnande.

4.3 När du var liten läste/läser någon för dig?

Av svaren vi fick kan man utläsa en skillnad mellan de yngre och de äldre genom att de äldre generellt sett aldrig fick högläsning medan de yngre vanligtvis fick godnattsagor lästa för sig.

Nej, det var det inte. Man hade inte tid. Albert 72 år

Det var inte vanligt att man läste hemma mer än dagstidningar. Lenny 49 år

Ja, mamma brukar läsa godnattsaga för mig, Pippi och Emil och sånt.
Nelly 13 år

Att det är den yngre generationen som har föräldrar som läser för sig är i och för sig inte förvånande. Kampanjer som till exempel ”En kvart om dagen”, var aktiv under 90 talet. Föräldrar till den yngre generationen har fått information från skola och samhälle hur viktigt det är att läsa för barnen. Den informationen fick inte de äldre respondenternas föräldrar. En annan faktor är att böcker och annan litteratur är mer lättillgänglig nu än tidigare.

4.4 När märkte du att det var svårt att läsa och skriva och av vem fick du hjälp?

Man kan utläsa av respondenternas svar att de yngre upptäcktes i de senare skolåren medan de äldre respondenterna upptäcktes i småskolan. En gemensam nämnare för de äldsta respondenterna är att skolan sökte en lösning på svårigheterna i eventuella synfel som skulle åtgärdas med glasögon. Den hjälp som respondenterna fått har bestått av stöd från FMLS, SKED(Skånes Kunskapscentrum för Elver med Dyslexi), kurator, föräldrar och enstaka lärare. I flera fall har åtgärderna varit att gå om en årskurs eller byte av skola. Fyra av sex respondenter svarade att ingen hjälp alls har förekommit.

Det var egentligen i slutet av femman. Innan hade jag inte förstått riktigt vad man gjorde i skolan. Jag trodde nog att det var för att träffa en massa kompisar. Jonas 16 år

I första klass jag fick hjälp redan från början, jag gick bara ett par månader sen bröts skolperioden och jag fick gå om, och börja ett år senare än de andra. Staffan 52 år

Dom sa hela tiden att jag var lat. Dom visste om mina svårigheter men brydde sig inte.
Det var lite svårt att hinna ikapp alla dessa åren som jag missade på förra skolan. Från år sex som jag blev mest mobbad då orkade jag inte mer.
Jonas 16 år

Men efter ett tag så ville lärarna att jag skulle gå på särskola i Malmö.
Staffan 52 år

Ne, jag fick ingen hjälp, bara stryk i skolan. Albert 72 år

Av våra respondenters svar kan man se att man upptäckte elever med svårigheter tidigare bland de äldre respondenterna, vilket kan bero på att man tidigare hade ett mer kategoriskt perspektiv. Var man sju år då skulle man ha en viss mängd kunskap, nu är vi mer förstående, vi vet att barn har en individuell

utvecklingskurva. Att alla sjuåringar inte lär sig lika mycket under samma tid.

4.5 Vad vet du om dyslexi och följer du forskningens utveckling?

Alla respondenterna är medvetna om att dyslexi är svårigheter med att läsa och skriva och att det tar längre tid att lära sig. Hälften av respondenterna hade en god uppfattning om forskningens utveckling medan den andra hälften inte var insatta alls.

De som hade kunskaper om forskningens utveckling var aktiva inom FMLS och därigenom fick senaste informationen i ämnet, genom föreläsningar och aktuell litteratur.

Jag har lärt mig mer om dyslexi tack vare SKED och FMLS som vi kontaktade. Jonas 16 år

Nej det gör jag inte.
Staffan 52 år

Jag var med och startade föreningen FMLS och var ordförande i många år.
Albert 72 år

För hälften av våra respondenter har det varit viktigt att ha kunskap om sina svårigheter, att känna samhörighet med andra, den andra hälften har känt det oviktigt att veta mer. De har funnit andra vägar i livet att hantera sina svårigheter. Svårigheten finns ju och den går att leva med.

4.6 Om du har en diagnos upplevde du att hjälpen förändrades? Finns det fler i släkten som har dyslexi?

De äldre respondenterna svarade att ingen diagnos finns och att hjälp uteblev. Medan de yngre upplevde att sedan de fick en diagnos förändrades hjälpen marginellt. Två av de yngre respondenterna uppger att hjälpen de fick förbättrades och förståelsen ökade, och därigenom ökade respekten, de fick ett bättre bemötande från omgivningen.

Nej, jag har ingen diagnos. Men när jag var i femtio årsåldern och började på grundvux, där konstaterade dom att jag hade läs och skrivsvårigheter. När jag fick hjälp på grundvux så kändes det underbart att jag inte var dum utan hade bara svårt för att läsa och skriva. Nu kan jag fungera bättre i vardagen, behöver inte lura alla människor. Albert 72 år

Nej, man kan väl knapp göra något åt det, det är väl för sent. Lenny 49 år

Många lärare säger att ingen har haft så svåra läs och skrivsvårigheter som jag. Jonas 16 år

Jag fick större respekt.
Nelly 13 år

När jag gick i sjuan eller åttan, han läste upp min uppsats för hela klassen, alla skrattade och jublade och jag fattade ingenting. Där skulle jag stå vid katedern och skämmas.
Staffan 52 år

Att ha en diagnos, eller ett namn på sina svårigheter, gjorde livet lättare för övervägande delen av våra respondenter. Skolan har lättare att förstå om det finns en diagnos och även respondenten själv känner en större förståelse och säkerhet för vad svårigheten innebär.

Alla respondenterna svarade att flera släktingar har dyslexi.

Min mor har och min far har lite grann och min store son. Sedan har min bror och hans son, min syster och hennes pojke. Lenny 49 år

Jag har fyra barn två pojkar och två flickor, de två pojkarna har dyslexi. Albert 72 år

Att dyslexi är ärftligt är klart konstaterat av forskare världen över.

4.7 Hur upplever du din läsning, vad brukar du läsa och har du något hjälpmedel när du läser?

Alla sex respondenterna har en positiv inställning till sin läsning, den är långsam men bra. Respondenterna läser dagstidningar, veckotidningar och lätt skönlitteratur. En respondent svarade att han aldrig läser mer än vad som krävs. Övervägande delen av respondenterna använder inga hjälpmedel vid läsning. En respondent svarade att läslinjal och färgad plast ficka är ett hjälpmedel vid engelskan. Två respondenter använder sig av talböcker.

Jag brukar inte läsa så ofta det är tråkigt. Jonas 16 år

Jag läser långsamt. Jag läser först och främst veckotidningar, månadstidningar och så läser jag böcker det tar lång tid men jag tycker om att läsa.
Harriet 74 år

Jag har provat att lyssna på band men somnade vid samma ställe varje gång. Det var Tomas Bolme som läste. Lenny 49 år

Ibland får jag läsa helheten för att förstå sammanhanget. Får läsa om flera gånger, idag vågar jag skriva. Skriver en bok om mitt liv. Albert 72 år

Jag föredrar hellre en talbok. Jonas 16 år

Jag läste min första bok när jag var sjutton år, Djävulens kalsonger, efter det så har jag läst.
Staffan 52 år

Av våra respondenter är det endast en som använder hjälpmedel vid läsning. Anledningen till detta tolkar vi, beror på att tillgången på kompensatoriska hjälpmedel och inläst litteratur har varit begränsad. Det har funnits krav på en dyslexisk diagnos för att få tillgång till hjälpmedel. Denna inställning är på väg att ändras och det är lättare och självklart att till exempel få dataprogram, en Daisy spelare eller en Alpha smart, inläst litteratur, både i skolan och privat.

4.8 Vilken erfarenhet har du av biblioteket och hur ofta besöker du biblioteket?

En av de äldre respondenterna besöker aldrig biblioteket, köper böcker själv. En äldre respondent är en mycket aktiv biblioteksbesökare. Mellan generationen gick på biblioteket i skolan, medan de i vuxen ålder aldrig besöker biblioteket. De två yngre besöker biblioteket genom skolans försorg.

Innan gick jag på bibliotek på skolan. Jag frågar vid disken om hjälp.
Jonas 16 år

Jag har under tio års tid, två dagar i veckan, genom FMLS suttit på Ordverkstaden på Stadsbiblioteket, så biblioteket känner jag väl till.
Albert 72 år

Nej, jag uppsöker inte biblioteket så särskilt ofta. Lenny 49 år

Jag har prenumererat på böcker innan men har aldrig läst dem. Lenny 49 år

Ja, biblioteket har ju dessa band som man kan låna och det har jag gjort några gånger men sen har jag slutat med det.
Harriet 74 år

Jag går bara dit när klassen går dit. Jonas 16 år

Att biblioteket inte är en attraktiv plats kan vi märka av våra respondenter svar. Biblioteket har varit en plats förunnat för de andra, läsarna, inte för våra respondenter, för de kunde inte läsa.

4.9 Hur upplever du din livssituation idag?

Samtliga respondenter upplever sin livssituation som bra och är nöjda med innehållet i sitt liv. Men är samtidigt medvetna om att livet kunde/kan ha varit annorlunda. En av de äldre respondenterna beskriver sin skoltid som hemsk, förnedrande och blev stämplad som sinnesslö. Men att livssituationen är som den är idag beror på fyra positiva orsaker.

Positivt, men det beror på fyra olika orsaker. Att jag kommit i kontakt med Röda Korset, träffade min fru, grundvux och föreningen FMLS. Detta har gjort att jag vid flera tuffa livssituationer inte har tagit till flaskan, som flera av mina kamrater gjorde. Men är samtidigt mycket arg på samhället, lärarna och politiker som har gjort mitt liv svårare. Albert 72 år

Vet inte tänker inte så mycket på det.
Det känns ok har bra med kompisar.
Jonas 16 år

Jag skäms inte för min dyslexi.
Staffan 52 år

Jag har en alldeles utmärkt livssituation, jag har det bra, min dyslexi har inte påverkat mig, mina föräldrar stöttade mig så mitt självförtroende påverkades inte.
Harriet 74 år

Det beror på om man inte fattar ibland och är på dåligt humör då blir man på mer dåligt humör för att jag inte fattar, då blir man så sur och mamma kan inte förklara så bra.

Nelly 13 år

Samtliga av våra respondenter har haft eller har starka föräldrar, som stod/står bakom dem, trodde på dem och uppmuntrade dem. Även om skolan/livet for fram hårt, fanns hemmet som en trygghet och fristad. Det har gjort att våra respondenter idag känner sig väl tillmodsbåde i arbetslivet och i livet för övrigt. Att hemmiljön är avgörande för självinsikt och självförtroende beskriver våra respondenter.

4.10 Hur var lärare, arbetskamrater och kamrater i sitt bemötande?

De äldre respondenterna har haft problem i skolan med lärare och kamrater, men inte på arbetet eller med arbetskamrater. De två äldre ålderskategorierna påpekar att lärare och kamrater var oförstående och elaka. Medan arbetskamraterna och chefer har haft stor förståelse för deras svårigheter. Hjälpen har blivit tydligare och bättre ju äldre respondenterna har blivit. En av respondenterna svarar att arbetskamraterna under en lång tid inte visste om dessa svårigheter och respondenten utvecklade flera mycket skickliga strategier för att dölja sitt tillkortakommande. Däremot ser den yngre ålderskategorin med positivare ögon på bemötandet och lärarna.

Inte bra alls, inte kompisarna heller, man blev ju automatiskt hackkyckling och utanför och det gjorde ju att man blev utsatt, men som vuxen har jag inte haft några som helst problem varken med arbetskamrater eller med vänner.
Staffan 52 år

Lärarna var helt oförstående och kamraterna var lika, man var ju dum i huvudet och kunde inte följa med i skolan. En lärare sa till mig efter en rättskrivning, "Ställ dig upp så att alla får se hur dum du är!"
Harriet 74 år

Lärarna är bra dom förstår vad jag menar och kompisarna dom förstår dom också, men det är ju inte alla som vet om det, det är faktiskt pinsamt ibland.
Nelly 13 år

Det är bra vi har inget som ska läsas vi får muntliga instruktioner. Jonas 16 år

Arbetskamrater var bra men de visste inte om mina svårigheter.
Jag kunde prata med min chef och hon stöttade mig. Albert 72 år

Mer kunskap och information har gjort att accepterandet av människor med dyslexi kan leva ett normalt liv. Enligt våra respondenter blev hjälpen mer och bättre ju högre upp i utbildningen man kom, följaktligen för att kunskapen för svårigheterna var större och att acceptansen blev större ju äldre man blev. De yngre respondenterna ser ljusare på framtiden genom att hjälpmedlen har blivit fler, och mer lättillgängliga och att fler lärare har kunskap och förståelse för deras svårigheter.

4.11 Vilket yrke önskar du dig eller önskade du dig? Har dina valmöjligheter varit annorlunda om du inte hade dyslexi/läs och skrivsvårigheter?

Av våra sex respondenter är det bara en som säger sig ha det yrke som respondenten önskade sig. De övriga fem är medvetna om att det kunde se annorlunda ut. En av de äldre respondenterna bytte ofta arbete för att slippa erkänna sina svårigheter.

Jag ville bli sjuksköterska eller polis. Albert 72 år

Ja, allt hela mitt liv hade varit annorlunda, jag hade inte behövt byta skola. Jag hade inte behövt gå på IV-programmet, kunnat gå direkt till fordonslinjen. Man hade kanske inte varit intresserad av fordon. Jag har glömt väldigt mycket, förträngt. Jonas 16 år

Ja, om jag hade varit född nu med de hjälpmedel och den acceptans som finns nu. Hade jag haft en dator som liten hade jag varit i en helt annan situation nu än vad jag är, men med den insatsen som jag fick så gick det ju bra men jag har jobbat mycket och hårt för att nå hit. Det som mina kursare gjorde på två år gjorde jag på fyra, jag har inte fått något gratis. Staffan 52 år

Nej, jag hade varit som idag. Lenny 49 år

Det jag blev, jag hade aldrig valt ett annat yrke än det jag har. Harriet 74 år

Jag vet inte, jag gillar djur, kanske fågeluppfödare. Nelly 13 år

Bara en respondent har det yrke som man önskade sig, de andra är nöjda men vet att med de hjälpmedel som finns idag hade man utvecklats i en annan yrkesinriktning och arbetsinsatsen skulle inte ha varit så hög. Inte heller rädslan att bli ”påkommen” hade varit en anledning att byta arbete.

4.12 Vad är du bra på idag?

Samtliga respondenter säger sig ha ett gott självförtroende och att de är duktiga i det de gör idag. De yngre respondenterna ser ljust på framtiden. Medan mellan och äldre generationen anser sig vara duktiga i sitt yrke. Samtliga anser sig vara praktiskt lagda.

Datorer, kommer på olika saker. Mina föräldrar tycker att jag är rätt teknisk. Jonas 16 år

Jag är nöjd med mig själv, jag ser bra ut och jag är bra på att passa tider, ibland. Nelly 13 år

Jag gör ett bra jobb, jag är respekterad i mitt yrke. Staffan 52 år

Jag är bra på allt om jag själv ska säga det. Lenny 49 år

Jag är bra på att hjälpa andra människor. Albert 72 år

Jag är bra på mitt yrke, på min keramik. Harriet 74 år

Ett gott självförtroende, en stolthet och god självkänsla är genomgående för alla våra respondenter, gammal som ung. Återigen pekar vi på god hemmiljö, starka föräldrar som såg/ser andra kvaliteter hos sina barn och uppmuntrade dem att använda dem. Goda, kunniga pedagoger som vet vad de gör är en viktig ingrediens i en dyslektikers utveckling. Information och acceptans är ett av samhällets skyldigheter gentemot sina dysläktiska medborgare.

4.13 Resultat analys

Av de sex respondenternas svar kan vi utläsa likheter och skillnader mellan de olika ålderskategorierna.

En gemensam faktor är att alla respondenter oavsett ålder känner att skolan inte har förstått deras svårigheter.

En annan likhet är att respondenterna svarade att det var/är slöjd, idrott och hemkunskap som var/är de ämnen som man kände sig nöjd med och var duktig på i skolan. Enligt tidigare forskning enligt Zetterqvist Nelson (2003) konstaterar man att många dyslektiker är praktiska, konstnärliga och kreativa, dessa resultat stämmer bra överens med våra respondents svar.

Ytterligare en likhet är att de respondenter som har en diagnos känner att åtgärderna och förståelsen från omgivningen blev mer tydlig efter diagnosen och att man fick ta del av de resurser och hjälpmedel som fanns att tillgå.

Men den mest anmärkningsvärda likheten hos alla våra respondenter är att alla har en eller flera dyslektiker i släkten.

Av respondenternas svar tyder på att de känner sig nöjda med sina liv, är lyckliga personer som lever ett fullgott liv även om förutsättningarna kunde ha varit annorlunda.

Däremot ser man skillnader när det gäller hur våra respondenter har upplevt sina kamrater, arbetskamrater och lärares bemötande, några av våra respondenter svarar att de har blivit illa behandlade medan andra svarar att de har blivit bra bemötta, särskilt av arbetskamrater.

Vad det gällde läsvanor i hemmet var resultaten olika, en del av våra respondenter växte upp i familjer som inte hade några läsvanor alls, medan en annan del hade mycket utvecklade läsvanor och blev uppmuntrade till läsning dagligen.

Våra respondenter har helt olika upplevelser angående hur man upptäckte sina läs- och skrivsvårigheter. Några av respondenternas föräldrar upptäckte att allt inte stämde, medan andra respondenter beskriver att det upptäcktes i småskolan. Gemensamt för de äldre respondenterna är att man sökte problemet i eventuella synfel.

Den mest anmärkningsvärda skillnaden är att endast en respondent har det yrke som hon/han vill ha. Men alla respondenterna är medvetna om att livet hade kunnat se annorlunda ut.

5 DISKUSSION

Vårt syfte med uppsatsen var att belysa sex dyslektikers livssituation och upplevda bemötanden under tre generationer. Vår avsikt var att även belysa likheter och skillnader i livssituationer under tre generationer. Vi ville även undersöka forskningens framsteg under tre generationer. Vi hoppas att kunna bidra med kunskap och information till pedagoger, och till större kunskap och förståelse för barn och föräldrar som lever med dessa svårigheter.

Vi valde den kvalitativa, semistrukturerade intervjumetoden som liknar mer ett samtal men som har förbestämda intervjufrågor. Vi valde den här metoden, som är relativt enkel och lätt att arrangera, för att vara säkra på att få våra sex respondenters svar inom två veckor. Dessutom trodde vi oss få bäst svar på vårt syfte och vår problemformulering genom den kvalitativa intervjumetoden. Den här metoden tillåter respondenten att utveckla sina tankar kring ämnet (Denscombe, 2000).

Eftersom antalet respondenter begränsades till sex är det svårt att få djupare generella kunskaper om hur dessa ålderskategorier allmänt upplever sina svårigheter. Eftersom vi genomförde våra intervjuer var för sig upplever vi att vårt material visar på en viss bias. Detta på grund av att vi är två olika personligheter vilket kan ha påverkat våra respondenter. Vi valde att spela in intervjuerna på band för att på så sätt kunna bevara svaren både på papper och band. Därefter redigerade vi svaren till skriftspråk men utan att förvanska innehållet (Bell, 2000).

Efter tjugo års forskning har synen på små barns språkutveckling gjort att även läs- och skrivinlärning och dyslexi förändrats. I vår undersökning framgår tydligt arvsfaktorerna som övervägande. Alla våra respondenter svarade att det fanns släktingar med dyslexi.

Vi kan utläsa av våra respondenters svar att hemmiljön har varit avgörande för självbilden. Samtliga respondenter har haft föräldrar som varit starka och stöttat sina barn i svårigheterna. En av de yngre respondenterna svarar *att det var mamma som märkte att jag inte hängde med*. I de övriga respondenternas svar finns en röd tråd att det är genom hemmet man fick stöd, uppmuntran, mod och beröm. Respondenterna poängterar att de har ett gott självförtroende, ett välfungerande arbetsliv och en god social status som bero på en trygg och förstående uppväxt. Lundberg(1998) påpekar att barn som växer upp i en miljö med omsorgssvikt riskerar att utveckla läs- och skrivsvårigheter. Hos våra respondenter kan finnas en viss bias, genom att samtliga respondenter beskriver att de har starka, förstående föräldrar som har stöttat och uppmuntrat dem. Att samtliga av våra respondenter kom från starka hem, var en information som framkom under intervjuerna. Resultatet kunde ha blivit annorlunda ifall våra respondenter hade vuxit upp i annan hemmiljö.

Enligt Taube, Tornéus och Lundberg (UMESOL 1984) så är sambandet mellan självbild och prestationsförmågan självklar. Har man en dålig självbild är det svårt att satsa det som behövs, man orkar inte eller ger upp. Att leva med dyslexi framkallar ofta en känsla av hjälplöshet och "det är ingen idé". Eftersom det enligt Taube (2004) är svårt att mäta självbild så får man dra slutsatser om en persons självbild genom hans beteende. Samtliga respondenter har en god självbild eller som Nelly 13 år svarar på frågan "Vad är du bra på

idag? ”Jag är nöjd med mig själv, jag ser bra ut.” Taube, Tornéus och Lundberg säger att det verkar som att elever med gott självförtroende utmärks av en längtan efter framgång, de tar för givet att lyckas och så gör de det.

Lundberg skriver (1998) att trots stora undervisningsinsatser finns det en liten del elever som inte gör några framsteg, då måste man överväga och försöka hitta kompensatoriska möjligheter. Med ett framgångsrikt kompensatoriskt stöd kan en elev ändå hitta tekniska eller kognitiva vägar som gör att svårigheterna blir mindre problematiska.

För att klara sig och överleva utarbetar man andra strategier. Eriksson Gustavsson (2005) skriver i sin avhandling om hur åtta industriarbetare utvecklar olika kompenserande strategier. Några av dessa strategier kan vara att ljuga, dölja sina svårigheter, att fråga om läs- och skrivhjälp eller att helt enkelt undvika situationen. Den största svårigheten för dessa människor är vid arbetsbyte eller arbetslöshet då självförtroendet påverkas och svårigheterna tydliggörs. Många arbetsplatser har större läskrav idag än tidigare. Ur våra respondenters svar kan vi utläsa att just dessa strategier är vanligt förekommande. Vi kan samtidigt dra slutsatsen att detta är ett sätt att överleva med självkänslan intakt och en stor del av vardagen.

Genom att studera de två äldre ålderskategoriernas svar ser vi att de alla har fått mer hjälp och förståelse ju äldre de blivit och ju högre utbildningar de gått. Enligt Eriksson Gustavsson (2005) finns det få undersökningar som belyser vuxnas läsning. Men flera forskare anser att vuxenläsning är ett nytt viktigt forskningsfält. Detta på grund av att det är en förutsättning till ett livslångt lärande. I arbetslivet läser man för att skaffa sig förståelse och få en handlingsberedskap. Människor med läs- och skrivsvårigheter klarar sig oftast bra både i yrkeslivet och i samhället då de har utvecklat andra strategier så som en god social förmåga och att byta tjänster med andra. På så sätt får de hjälp med att läsa - och skriva när ett behov uppstår.

I vår undersökning kan man utläsa att samtliga sex respondenter anser sig leva ett fullgott liv med skolan eller i sitt yrke. De två äldre yrkeskategorierna önskar sig inte något annat yrke än det de har idag. Men att mellangenerationen, fyrtiofem till femtio år gamla upplevde att ifall de hade haft de hjälpmedel och den förståelse som finns idag, datorer etc. då skulle de ha haft en annan förutsättning i livet. De yngre respondenterna tretton till sexton år tar hjälpmedel och förståelse mer självklart men märkte en tydlig skillnad på bemötandet i skolan före och efter diagnos. Den äldre ålderskategorin ser utvecklingen med glädje och lättnad inför vetskapen att barnbarnet inte behöver utstå spott och spe.

Vi kunde ur större delen av respondenternas svar se ett gemensamt mönster där respondenterna berättar om en oförståelse och okunskap i skolan. Den äldre ålderskategorin vittnar om lärare och kamrater helt utan kunskap och förståelse. Mellankategorin berättar om lärare med utstuderade elaka metoder som till exempel stryk, att gå om en årskurs eller hot om särskola långt bort från hemmet. Däremot talar de yngre respondenterna om en viss förståelse och respekt från lärare och omgivningen. Alla respondenter var mycket positiva till att delge sina upplevelser. Vi tolkar detta som ett uttryck för att vilja bli sedda och få förståelse för sina svårigheter. Detta tror vi är en kompensation för en tidigare brist på förståelse uppmärksamhet.

Generellt sett läser våra sex respondenter dagstidningar, månadstidningar och böcker. De upplever sin läsning som långsam men god. Endast en av respondenterna är en flitig

besökare av biblioteket. Staffan Ekegren (1996) skriver i sin bok att de intervjuade upplevde att hyllmeter med böcker stod och skrattade åt dem. Ingen av våra respondenter hade dåliga erfarenheter av biblioteket men det var heller inget ställe de besökte ofta.

De av våra respondenter som var insatta i forskningen, var även aktiva i någon av de föreningar som finns exempel SKED och FMLS och har därigenom tillgång till senaste forskningsrönen.

Resultatet av vår intervjustudie visade på likheter och olikheter mellan respondenternas upplevelser. Den mest utmärkande likhet vi kunde utläsa var våra respondenters starka vilja, deras kämpaglöd och livsglädje. Även deras övertygelse att det utan föräldrarna inte hade "gått vägen". En av våra respondenter beskriver att missbruk annars är en vanlig utväg. Våra respondenter är alla nöjda med sina liv. De olika förutsättningarna och det ökade informationsflödet är den skillnad vi kan se. Vi är förvånade över att alla respondenter är så starka i sina personligheter och i sin självbild. De ser inte sina svårigheter som oövervinnliga utan mer som en utmaning i livet. Med tanke på litteraturens smått negativa bild, visar våra respondenter på motsatsen.

Ur forskningssynpunkt kan vi konstatera att det är stor skillnad att ha dyslexi år 2006 jämfört med år 1945. Förståelsen och kunskaperna bland pedagoger, logoped, skola och samhälle har ökat. Forskare som professor i pedagogik Karin Taube, professor och psykolog Ingvar Lundberg, professor i Neurofysiologi Martin Ingvar med flera kommer ständigt med nya rön.

Regeringen presenterar olika betänkanden och rapporter, till exempel Konsensusrapporten (2003), och ökar forskningsanslagen. Debatten utökas hela tiden med nya infallsvinklar, politikerna börjar inse allvaret och tar sitt ansvar på den specialpedagogiska sidan.

Utvecklingen av kompensatoriska hjälpmedel är i det närmaste outsärlig. Men att få tillgång till Daisyspelare, med läromedel inläst, Alfasmart eller en bärbar dator med specifika dataprogram för dyslektiker är idag inte en självklarhet i skolan.

På biblioteken finns de flesta skönlitterära böcker inspelade på cd-skiva och Daisyspelare finns för utlåning.

Det finns ett flertal föreningar och organisationer som förmedlar information, hjälper och stöttar både familjer och pedagoger i olika sammanhang.

Vår slutsats är att i framtiden kommer personer med dyslexi ha samma förutsättningar som personer med glasögon. Svårare än så kommer inte detta handikapp upplevas. Förhoppning är att omgivningen, ska få en större förståelse för att läs- och skrivförmågan endast är en liten del av en människas intelligens och personlighet.

6 SAMMANFATTNING

Vår uppsats visar att dyslexiforskningen har utvecklats i en positiv riktning. Informationen till allmänheten har ökat markant under de tre generationer vi valde att undersöka. Forskningen visar på skillnader på läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. Dyslexi är ärftligt betingat medan läs- och skrivsvårigheter är miljöbetingat. Våra respondenter visar upp en god självbild beroende av en bra hemmiljö med starka förstående föräldrar. Läsvanorna i hemmiljön har varit av varierande grad. Däremot påpekar samtliga respondenter på okunskap inom skolans lägre årskurser. Medan pedagogerna i de högre årskurserna uppvisar en större förståelse och kunskap för dessa svårigheter. Flertalet beskriver att bemötandet från pedagoger allt som oftast varit kränkande. Upptäckten av svårigheterna var olika, dels av föräldrar och dels av pedagogerna. Diagnosen gjorde att respondenterna kände sig mer respekterade och förstådda av omgivningen. Diagnosen öppnade dörren för de resurser och hjälpmedel som fanns att tillgå. En gemensam faktor för respondenterna var att i de praktiska ämnena kände de sig uppskattade och duktiga i skolan. Trots sina svårigheter upplever sig respondenterna som långsamma men goda läsare. Respondenterna upplever sig leva ett fullgott liv även om deras förutsättningar kunde ha varit annorlunda.

7 FORTSATT FORSKNING

Under denna uppsats tillkomst har vi fått tankar om fortsatt forskning inom samma ämne. Detta för att få fram en större jämförelse. Vi skulle vilja använda oss av en kvantitativ metod, för att få fram ett större jämförbart material. Även fortsatt forskning omkring föräldrarnas upplevelser kring barnens dyslexi är ett intressant ämne. Att forska på sambandet mellan dyslexi och kriminalitet är ett intressant perspektiv. Vår nyfikenhet riktas mot pedagogers kunskaper och intresse att engagera sig i dessa elevers svårigheter. En annan fundering var att genom våra respondenters svar kunde vi utläsa att man upptäckte barn med läs- och skrivsvårigheter tidigare i de äldre generationen än i den yngre. Vad beror det på? Hade man en mer statisk bild av sjuåringar då än nu? Var man bättre på att hitta dem men sämre på att hjälpa dem? Är vi sämre på att hitta dem nu och bättre på att hjälpa dem?

REFERENSER

Bell, J. (2000) *Introduktion till forskningsmetodik*, Lund: Studentlitteratur

Bjurwill, CH. (2001) *A,B,C och D- Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*, Lund: Studentlitteratur

Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken*, Lund: Studentlitteratur

Ekegren, S. (1996) *Det var ju inte dum jag var*, Örebro: Länsbiblioteken i Eskilstuna, Falun, Gävle och Örebro

Ericsson, B. (2001) *Utredning av läs och skrivsvårigheter*, Lund: Studentlitteratur

Eriksson Gustavsson, A (2005) *"Jag fixar det oftast": Hur industriarbetare hanterar läs och skriv krav i arbetslivet*: Lund Studentlitteratur

Fröhrer, U. & Magnusson, E. (2003) *Läsa och skriva fast man inte kan*, Lund: Studentlitteratur

Holme, I.M. Solvang, B.K. (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, andra upplagan Lund : Studentlitteratur

Höien, T. & Lundberg, I. (1999) *Dyslexi. Från teori till praktik*, Stockholm: Natur och Kultur

Jacobson, C. & Lundberg, I. (1995) *Läsutveckling och dyslexi*, Stockholm: Liber utbildning AB

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

Lindell, TG. & Lindell, S. (1997) *Dyslexi – problem och möjligheter*, Stockholm: Utbildningsförlaget Brevskolan

Lundberg, I. & Herrlin, K. (2006) *God läsutveckling*, Örebro: Natur och Kultur

Magnegård Bjers, Ch. (2005-10-28) *Dyslexi kan orsakas av en nyfunnen gen*, Sydsvenskan s. A 40

Myrberg, M. (2005) *Varför ser vi en tillbakagång i språk- och läsutveckling?* Dyslexi-aktuellt om läs- och skrivsvårigheter nr 2

Sandström Kjellin, M. (2004) *Läsutveckling hos barn*, Solna: Ekelunds förlag AB

Specialpedagogiska Institutet (2003, 2005) *Konsensusrapporten*

Stadler, E. (1994) *Dyslexi. En introduktion*, Lund: Studentlitteratur

Strömbom, M (1999) *Dyslexi-visst går det att besegra*, Stockholm: Elanders Gotab

Svensson, Idor (2004) *Dyslexi-aktuellt om läs- och skrivsvårigheter*. Svenska Dyslexiföreningens och Svenska Dyslexistiftelsens tidskrift, Nr1/2004

Taube, K. & Tornèus, M. & Lundberg, I. (1984) *Handledning för utveckling*, Stockholm Umesol

Taube, K. (2004) *Läsinlärning och självförtroende*, u a: Nordstedts Akademiska förlag

Tidningen Förskolan (nr. 5, 2003) Temaserie *Vägar till språket*, Trelleborg: Lärarförbundets förlag

Trost, J. (2004) *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur andra upplagan

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning* Stockholm: Elanders Gotab

Zetterqvist Nelson, K. (2003) *Dyslexi – Diagnos på gott och ont*, Lund: Studentlitteratur